HE 89/2025 vp Hallituksen esitys eduskunnalle pienten riita-asioiden menettelyä koskevaksi lainsäädännöksi

Lausunnonantajan lausunto koskien oikeusapulain 6 § 2 momentin erityisiä henkilöön liittyviä syitä

Oikeuspalveluvirasto kiittää mahdollisuudesta lausua vielä kirjallisesti oikeusapulain 6 § 2 momentin muutoksista.

Oikeusapulain 6 § 2 momentin sisältö

Oikeusapulain 6 § 2 momenttia on ehdotettu muutettavaksi siten, että uudessa 2-kohdassa todettaisiin, että oikeusapuun ei kuulu avustaminen pienten riita-asioiden menettelyssä käsiteltävässä asiassa, ellei siihen ole hakijan henkilöön liittyviä erityisen painavia syitä.

Erityisen painavat syyt voisivat liittyä lähinnä siihen, että asianosaisella ei olisi esimerkiksi iän, sairauden, kielitaidon puutteen tai muun vastaavan syyn takia tavanomaisia tiedollisia tai taidollisia kykyjä hoitaa oikeudellisia asioitaan tuomioistuimessa.

Kielitaidon puute

Valiokuntakuulemisessa pyydettiin lausumaan kirjallisesti vielä erityisesti kielitaidon puutteen merkityksestä oikeusavun myöntämiseksi.

Oikeus avustajaan on keskeinen elementti ihmisen oikeusturvan toteutumiselle ja avustajan saamisen rajaaminen voi johtaa tämän perus- ja ihmisoikeuden toteuttamatta jättämiseen. Tämän vuoksi aikaisemmassa lausumapalautteessa ja valiokuntakuulemissa Oikeuspalveluviraston puolesta tuotiin esille, että laintulkinnassa tulisi soveltaa perusoikeusmyönteistä tulkintaperiaatetta, koska kyseessä on perusoikeuksia rajoittava säännös, jota ei tulisi tulkita kapeasti. Mikäli laki säädetään hallituksen esityksen mukaisesti, selvää olisi, että pienriitamenettelyyn oikeusapua ei voisi saada kuin erityiseen painavista henkilöön liittyvistä syistä, joista yksi liittyisi kielitaitoon. Asian laatu tai laajuus ei oikeuttaisi esityksen mukaan oikeutta oikeusapuun.

Kielitaidon puutteella on selvästi merkitystä henkilön mahdollisuuksiin hankkia tietoa Suomen oikeusjärjestelmästä. Kielitaidon puute näkyy henkilön kyvyssä hoitaa oikeudellista asiaansa Suomessa. Lisäksi muualla kuin Suomessa kasvaneella henkilöllä on lähtökohdiltaan puutteellisemmat tiedot suomalaisesta lainsäädännöstä. Arvioitaessa kielitaidon puutetta, sairautta taikka henkilön ikää, niin kielitaidon puutteen todentaminen on selvästi helpoiten tehtävissä. Tämän vuoksi esityksestä voisi seurata, että eniten oikeusapua tulisi myönnettyä kielitaidon puutteen perusteella. Käytännössä tämä johtaisi herkästi siihen, että aina kun henkilöllä ei ole suomen tai ruotsin kielen taitoa oikeusapu myönnettäisiin.

Edelleen Oikeuspalveluvirasto korostaa, että oikeusaputoimistoissa henkilöistä hankitaan taloudellinen selvitys, ei terveydellistä, jonka vuoksi henkilöön liittyvä rajaus oikeusavun myöntämiseksi on kritiikille altis.

Mikäli oikeusapulain 6 § 2 momenttia ei säädetä?

Hallituksen esityksessä oikeusapulaiksi tuodaan esille, että julkisin varoin kustannettavaa oikeusapua annettaisiin hakijan taloudellisen aseman perusteella. Etuus olisi tarkoitettu niille, jotka eivät taloudellisen asemansa vuoksi kykene itse vastaamaan asiansa käsittelyn vaatimista menoista. Julkisin varoin kustannettava oikeusapujärjestelmä on perusteltua asettaa kansalaisten käytettäväksi ylipäätään vain silloin, kun heidän voidaan katsoa tarvitsevan oikeudellisen erityisasiantuntijan palveluja.[1]

Oikeusavun myöntämistarvetta on asialliselta kannalta luontevaa arvioida vain avustajantarpeen näkökulmasta myös siitä syystä, että oikeusavustajan palveluja koskeva etuus on selvästi tärkein ja eniten kustannuksia aiheuttava julkisin varoin kustannettava oikeusapupalveluiden tuottama etuus. Tämän vuoksi oikeusapujärjestelmän käytettävyyden kannalta ratkaiseva asiallinen kriteeri olisi taloudellisten kriteerien ohella oikeusavustajan tarve.[2] Nyt oltaisiin säätämässä uutta henkilöön liittyviä kriteeristöjä, jotka olisivat poikkeus oikeusavun tarkoituksesta auttaa vähävaraisia henkilöitä, kun heillä on tarve oikeudelliselle avulle.

Vaikka 6 § 2 momentti poistettaisiin esityksestä se ei tarkoittaisi, sitä että oikeusapua myönnettäisiin aina pienten riita-asioiden menettelyyn. Oikeusavun myöntämistä olisi arvioitava oikeusapulain 1 §:stä ilmenevän, oikeusavun yleisenä edellytyksenä olevan oikeusavustajan tarpeen kannalta. Ratkaisevaa avustajan määräämisen edellytyksiä arvioitaessa olisi siten se, edellyttääkö hakijan etujen asianmukainen varteen ottaminen avustajan määräämistä eli se, kykeneekö hakija ilman avustajaa asianmukaisesti valvomaan etuaan ja oikeuttaan asiassa.

Oikeuspalveluvirasto esittää, että oikeusapulakiin ei tehdä rajausta lisäämällä oikeusapulain 6 § 2 momenttia.

Jani Ylisaukko-oja, julkinen oikeusavustaja, asianajaja
Oikeuspalveluvirasto / Länsi-Uudenmaan oikeusaputoimisto

[1] HE 82/2001 vp s.73
[2] HE 82/2001 vp s.47